

### ระเบียบวิธีวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่อง "การสื่อสารและเครือข่ายของกลุ่มเพื่อน อ." โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการดังต่อไปนี้คือ

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

#### กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

##### คุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มคณะทำงานเฉพาะกิจ, กลุ่มของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเช่น เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา (Counselor) และเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ และสมาชิกของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอชไอวีภาคกลาง ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงต่อเพื่อน "อ" รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น 26 ท่าน สำหรับทำหน้าที่เป็นตัวแทนหลักในการมีส่วนร่วมกับการทำวิจัยในครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มดังนี้

#### กลุ่มเป้าหมาย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเล่มนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาเอชไอวี และโดยเฉพาะ

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเล่มนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาเอดส์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวข้องกับสมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์ ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยใคร่จะทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนการอ่านการศึกษาเล่มนี้มีอยู่ 2 ประการดังต่อไปนี้คือ

#### 1. การเอ่ยนามสมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์

เนื่องจากการทำการศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหาเอดส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์ซึ่งมีหลายท่านที่ยังไม่เปิดเผยสถานภาพความเป็นผู้ติดเชื้อ ดังเช่นสมาชิกผู้ติดเชื้อหลายท่านที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนสมาชิกผู้ติดเชื้อในการให้สัมภาษณ์เก็บข้อมูล ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนั้นการเอ่ยนามของตัวแทนสมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์ผู้ที่เป็นกลุ่มตัวแทนในการศึกษาวิจัยเล่มนี้ จึงใช้ชื่อตามคำยินยอมอนุญาตที่สมาชิกผู้ติดเชื้อเหล่านั้นได้อนุญาตและลงนามในแบบฟอร์มบันทึกข้อตกลงที่ผู้วิจัยได้ร่างขึ้น (ภาคผนวก ก.) และได้ให้สมาชิกผู้ติดเชื้อเหล่านั้นกรอกข้อความยินยอมอนุญาตด้วยตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเช่น เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ประจำกลุ่ม ลงนามเป็นพยานในแบบฟอร์มดังกล่าวประกอบการทำวิจัย และด้วยเหตุผลตามที่กล่าวไว้ข้างต้นบางครั้งการเอ่ยนามจึงไม่สามารถทำได้

#### 2. การเอ่ยนามเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเช่นเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา และเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์

ข้อตกลงระหว่างผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ที่สังกัดหน่วยงานภาครัฐในการทำการสัมภาษณ์นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่อนุญาตให้ผู้วิจัยใช้ชื่อจริงและนามสกุลจริง ของผู้ให้สัมภาษณ์ คงอนุญาตเพียงแต่ให้ใช้ตำแหน่งหน้าที่การงานและชื่อของกลุ่มผู้ติดเชื้อที่ตนดูแลอยู่เท่านั้น เนื่องด้วยข้อจำกัดบางประการเกี่ยวกับระบบการบริหารงานในสังกัดภาครัฐเอง ดังนั้นในการวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยจึงไม่สามารถเอ่ยนามเจ้าหน้าที่ที่ไม่อนุญาตให้ใช้ชื่อจริงได้ คงใช้เพียงแต่ตำแหน่งหน้าที่การงาน

กลุ่มเป้าหมายที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีทั้งสิ้น 3 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ

- 1 กลุ่มแกนนำหลักหรือกลุ่มคณะทำงานเฉพาะกิจ หมายถึงกลุ่มบุคคลที่อยู่ในการร่วมประชุมระดับแนวคิดตั้งกลุ่มเพื่อน “อ” รวมทั้งเป็นทีมทำงานแกนหลักในการติดตามประเด็นเอดส์ และเป็นทีมที่ทำหน้าที่เผยแพร่แนวคิดกลุ่มเพื่อน “อ” และกระบวนการเคลื่อนไหวเรื่องเอดส์ออกไปยังกลุ่มอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกลุ่มบุคคลกลุ่มนี้โดยเฉลี่ยแล้วเริ่มจับประเด็นงานด้านเอดส์มาตั้งแต่เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2533 - 2535 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ท่าน และจากการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มคณะทำงานเฉพาะกิจออกเป็น 3 ส่วนคือ
  - 1.1 ผู้ประสานงานคณะกรรมการองค์การพัฒนาเอกชนด้านเอดส์แห่งประเทศไทย (กพอ) ในสมัยของการก่อตั้งกลุ่มเพื่อน “อ” ได้แก่ คุณดาเรศ แต่เนื่องจากคุณดาเรศไม่ได้ทำงานอยู่ที่ คณะกรรมการองค์การพัฒนาเอกชนด้านเอดส์แล้วตั้งแต่เมื่อประมาณ 2-3 ปีก่อน ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถติดต่อได้
  - 1.2 เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ ได้แก่ อาจารย์จอน อึ้งภากรณ์ (สมาชิกวุฒิสภา อดีตผู้อำนวยการมูลนิธิเข้าถึงเอดส์ (แอกเซส)) คุณนิมิตร เทียนอุดม (ผู้อำนวยการมูลนิธิเข้าถึงเอดส์ (แอกเซส) คนปัจจุบัน) และคุณสุภัทรา นาคะนิว (ศูนย์คุ้มครองสิทธิด้านเอดส์)
  - 1.3 ตัวแทนสมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์ ได้แก่ คุณชูชาติ ฤกษ์พิจิตร และคุณมัธยมา
- 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่น เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา (Counselor) และเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ คือ กลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับงานเอดส์ เกี่ยวข้องกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในการบริการให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อในด้านต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้ออีกกลุ่มหนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์รวมทั้งสิ้น 9 ท่าน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ
  - 2.1 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่นเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา และเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ในสังกัดภาครัฐ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จาก 6 โรงพยาบาล ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ ของโรงพยาบาล

บำราศนราดูร โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ (สภากาชาดไทย) โรงพยาบาลนครปฐม  
โรงพยาบาลพระพุทธบาท (จ.สระบุรี) โรงพยาบาลบ้านแหลม (จ. เพชรบุรี) และศูนย์  
ควบคุมกามโรคนางเลิ้ง รวมทั้งหมด 7 ท่าน

- 2.2 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่นเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาและเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ใน  
สังกัดภาคเอกชน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จาก 1 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากกลุ่มอิสระ  
(จ. สระบุรี) รวมทั้งหมด 2 ท่าน
- 3 กลุ่มสมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์ คือ สมาชิกของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ที่มีรายชื่อกลุ่มปรากฏในบัญชี  
รายชื่อเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอดส์ภาคกลาง โดยผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายล่วงหน้าเพื่อขอ  
สัมภาษณ์ โดยในการนัดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยไม่ได้มีการระบุเฉพาะเจาะจงไปว่า  
จะขอสัมภาษณ์ผู้ใด เนื่องจากมีผู้ติดเชื้อเป็นจำนวนมากที่ยังไม่เปิดเผยสถานภาพของตนเอง  
ในการให้สัมภาษณ์ และหลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายเรียบร้อยแล้วก็ได้เดินทางไป  
ยังกลุ่มนั้นๆ ตามวันและเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ แล้วทำการสัมภาษณ์กับสมาชิกของกลุ่ม  
ที่มาทำงานหรือมาเข้ากลุ่ม ณ วันนั้น เนื่องจากโดยปกติกลุ่ม/ชมรมผู้ติดเชื้อเหล่านี้  
จะมีสมาชิกที่มีเวลาว่างจากภาระกิจหลัก ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำงานที่กลุ่มอยู่แล้ว  
ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 8 กลุ่ม (12 ท่าน) โดยสามารถแบ่งออกได้  
เป็น 2 ส่วนคือ
- 3.1 สมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ในกรุงเทพฯ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์สมาชิกผู้ติดเชื้อเอดส์  
ทั้งสิ้นจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วยชมรมพิราบขาว ชมรมแสงเทียนเพื่อชีวิต  
กลุ่มทางสายใหม่ และชมรมเพื่อนวันพุธ รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ท่าน
- 3.2 สมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์ในระดับจังหวัด ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์สมาชิกผู้ติดเชื้อ  
เอดส์ทั้งสิ้นจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มตาลโตนด (จ. เพชรบุรี) กลุ่มอิสระ (จ.  
สระบุรี) กลุ่มสถานผืนปันใจ (จ. นครปฐม) และกลุ่มมิตรภาพ (จ. สระบุรี) รวมทั้งสิ้น  
จำนวน 7 ท่าน

นอกจากนั้นผู้วิจัยพบว่า จากการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาองค์ประกอบของกลุ่มเพื่อน “อ” มีการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างย่อยขององค์กร เช่น ในส่วนของกลุ่มสมาชิก ผู้ติดเชื้อเอดส์ที่ปรากฏชื่อเป็นหนึ่งในคณะทำงานเฉพาะกิจในระยะเริ่มแรก คือชมรมเพื่อนวันพุธ ปรากฏว่าต่อมามีการปรับโครงสร้างภายในกลุ่มบางประการ เช่น มีการปรับเปลี่ยนคณะทำงานบริหารของกลุ่ม ซึ่งเป็นผลให้การส่งต่อข้อมูลไม่ต่อเนื่อง และเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้กลุ่มสมาชิกกลุ่มนี้ปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นกลุ่มสมาชิกทั่วไป แทนที่จะเป็นหนึ่งในกลุ่มคณะทำงานเหมือนในช่วงแรก โดยได้มีกลุ่มพิรชาบขาวเข้ามาทำหน้าที่แทน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า มีกลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์บางกลุ่ม ที่ต้องยุติการดำเนินกิจกรรมไปเนื่องจากภาวะความเจ็บป่วยของสมาชิกเอง เช่น ชมรมบานชื่น โรงพยาบาลค่ายบางระจัน จ. สิงห์บุรี และกลุ่มทานตะวัน จ. เพชรบุรี เป็นต้น

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ควบคู่ไปกับวิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กึ่งมีโครงสร้าง (ภาคผนวก ข.) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้แนวทางจากการศึกษางานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียง และใช้แนวทางจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์เป็นแนวคำถามปลายเปิด (Open-ended Question) ที่ไม่ชี้นำคำตอบและใช้เทปบันทึกเสียงประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นหลัก ตามปัญหาคำถามการวิจัยซึ่งมีกรอบประเด็นที่ต้องการศึกษาเพื่อตอบปัญหาการวิจัยดังนี้

#### ลักษณะการสื่อสารของกลุ่มเพื่อน “อ”

- รูปแบบและช่องทางการสื่อสารของกลุ่มเพื่อน “อ”
- ลักษณะการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในและภายนอกกลุ่ม

เอกลักษณ์เพื่อน อ. ในมุมมองของกลุ่มเพื่อน “อ” และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเช่น เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา (Counselor) และเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์

- ความหมายของเพื่อน “อ” ในมุมมองของบุคคลเหล่านี้
- ศึกษาถึงเอกลักษณ์แทนกลุ่มเพื่อน “อ” ในมุมมองของบุคคลเหล่านี้
- ความหมายของเอกลักษณ์แทนกลุ่มเพื่อน “อ” ในมุมมองของบุคคลเหล่านี้

ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มเพื่อน “อ”

- ลักษณะพื้นฐานของสมาชิกที่มีผลต่อการรวมกลุ่มและพัฒนาการของกลุ่ม
- ลักษณะคุณสมบัติของแนวคิดที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวกลุ่ม
- รูปแบบของช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารที่มีผลต่อพัฒนาการของกลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ตามประเด็นดังกล่าวข้างต้นกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งต้องอาศัยความรู้จักและคุ้นเคยกับแหล่งข้อมูลให้มากที่สุด ผู้วิจัยจึงได้วางแผนดำเนินการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ทำความรู้จักกับกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยได้อาศัยช่องทางการประกอบอาชีพของผู้วิจัยในปัจจุบันคือ เป็นเจ้าหน้าที่ของโครงการเอดส์แห่งสหประชาชาติภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียง

เฉียงใต้และแปซิฟิก ประจำประเทศไทย (UNAIDS SEAPICT) เป็นตัวเชื่อมประสานและสร้างความสัมพันธ์

2. ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ตรงที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง

### การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินไปพร้อมกันกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยการแสวงหาความเชื่อถือได้จากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มคณะทำงานเฉพาะกิจ, กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเช่น เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา (Counselor) และเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ และสมาชิกของกลุ่มผู้ติดเชื้อที่อยู่ในบัญชีรายชื่อเครือข่ายผู้ติดเชื้อเอ็ดส์ภาคกลาง ที่มีต่อเพื่อน "อ" โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบและประกอบกัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ในด้านของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ทำให้เห็นภาพรวมของการสื่อสารและพัฒนาการของกลุ่มเพื่อน "อ"

### การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อชี้ให้เห็นถึงการสื่อสารและเครือข่ายของกลุ่มเพื่อน "อ" โดยได้นำเสนอข้อมูลที่ได้รับพร้อมกับการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน ซึ่งลำดับของการนำเสนอแบ่งออกเป็นลำดับดังนี้

1. นำเสนอการสื่อสารและเครือข่ายของกลุ่มเพื่อน "อ", องค์ประกอบของเครือข่ายของกลุ่มเพื่อน "อ", รูปแบบการติดต่อสื่อสารรวมทั้งเหตุผลความเป็นมาของการรวมตัวกันของกลุ่ม
2. นำเสนอถึงมุมมองของกลุ่มสมาชิกและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเช่น เจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา (Counselor) และเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ที่มีต่อเพื่อน "อ"

3. นำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของเครือข่ายเพื่อน "อ" ให้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาต่อไปได้